

Fiziksel-Sözel Şiddet Davranışı ve Dürtüsellik Arasında Öfkenin Aracılık Etkisinin İncelenmesi

Zeynep Pınar COHEN*

M. Fatih YAVUZ**

Öz

Şiddet davranışı, psikolojik, sosyolojik ve hukuki/adli boyutlarıyla önemli bir sorun oluşturmaktadır. Bu araştırma, şiddet davranışının ortaya çıkmasında etkili olduğu düşünülen kavramlar arasındaki ilişkiye bakıp önlenmesine yönelik çalışmalara katkı sağlamayı amaçlamaktadır. Araştırma, 285'i kadın ve 285'i erkek, toplam 570 gönüllü yetişkin ile yürütülmüştür. Katılımcılara, öfke düzeyini ölçmek için 34 maddelik, 4'lü likert tipi Sürekli Öfke-Öfke Tarzı Ölçeği (SÖÖTÖ), dürtüsellik ölçmek için 45 maddelik 4'lü likert tipi UPPS Dürtüsel Davranış Ölçeği (UPPS), 18 yaş öncesi ve sonrasında gösterdikleri fiziksel-sözel şiddet davranışlarını ölçmek için araştırmacının geliştirdiği 28 maddelik anket ve demografik bilgilere ulaşmak için 10 maddelik Demografik Anket uygulanmıştır. Katılımcıların yaş ortalaması $32,7 \pm 9,15$ 'dir. Erkekler kadınlara göre 18 yaş öncesi ve sonrası daha fazla fiziksel-sözel şiddet davranışı göstermektedir. "Sürekli öfke", "öfke dışı vurumu" ve "öfke içi vurumu" puanları yüksek olanlarda fiziksel-sözel şiddet davranışı gösterme arasında pozitif anlamlı ilişki bulunmuştur. Öfke kontrolü puanları ile fiziksel-sözel şiddet davranışı gösterme arasında anlamlı negatif ilişki vardır. Dürtüsellik alt ölçeklerinden heyecan arama ve sıkışıklık puanları ile fiziksel-sözel şiddet davranışı gösterme arasında yüksek anlamlı pozitif ilişki vardır. AMOS Yapısal Eşitlik Modellemesi analizine göre, dürtüsellik öfkeyi tetiklemekte, öfke de fiziksel-sözel şiddet davranışını etkilemektedir. Öfkenin dürtüsellik ile fiziksel-sözel şiddet davranışı arasında yarı aracılık etkisi gösterdiği gözlemlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: *Öfke, dürtüsellik, fiziksel-sözel şiddet, aracılık etkisi*

* Zeynep Pınar Cohen, Uzm.Psk.Dan., İstanbul Cerrahpaşa Üniversitesi Adli Tıp Enstitüsü,
Sosyal Bilimler ABD Doktora Öğrencisi, zeynep.cohen@ogr.iu.edu.tr

** M.Fatih Yavuz, Prof.Dr. Adli Tıp Uzmanı, İstanbul Cerrahpaşa Üniversitesi Adli Tıp Enstitüsü,
Tıp Bilimleri ABD Emekli Öğretim Üyesi, fyavuz@istanbul.edu.tr

The Examination of the Mediation Effect of Anger Between Physical-Verbal Violence and Impulsivity

Zeynep Pınar COHEN*

M. Fatih YAVUZ**

Abstract

Violent behavior constitutes a major problem with its psychological, sociological and legal/forensic aspects. This research aims to look at the relationship between the concepts that are thought to be effective in the emergence of violent behavior, and to contribute to the prevention of the behavior by understanding the occurrence of behavior. This study was conducted with a total of 570 voluntary adults (285 males and 285 females). The participants were asked to fill out a four-point Likert scale of 34 for State-Trait Anger Expression Inventory (STAI) for measuring anger level, another four-point Likert scale of 45 for UPPS Impulsive Behavior Scale for measuring impulsivity, a 28 item questionnaire developed by researcher for measuring the physical-verbal violence behaviors the participants showed before and after 18 years of age, and a 10 item demographic questionnaire to collect demographic information. The average age of participants was 32.7 ± 9.15 . Males exhibit more physical-verbal violence behavior than women before and after 18 years of age. There was a positive correlation between physical-verbal violence behaviors in subject with trait anger, anger-out and anger-in scores. There is a significant negative correlation between anger control scores and physical-verbal violence behavior. There is a significant positive correlation between physical-verbal violence behavior and UPPS subscale scores of excitement seeking and urgency. According to the AMOS Structural Equality Modeling Analysis, impulsivity triggers anger, anger affects physical-verbal violence behavior. Anger is observed to have a semi-mediating effect between impulsivity and physical-verbal violence behavior.

Keywords: *Anger, impulsivity, physical-verbal violence, mediating effect*

* Zeynep Pınar Cohen, Psychological Counselor; Istanbul Cerrahpasa University Institute of Forensic Sciences, Department of Social Sciences PhD Candidate, zeynep.cohen@ogr.iu.edu.tr

** M.Fatih Yavuz, Prof.Dr. Medical Forensic MD, Istanbul Cerrahpasa University Institute of Forensic Sciences, Department of Medical Sciences Retired Professor, fyavuz@istanbul.edu.tr

Giriş

Şiddet, tüm toplumları etkileyen önemli bir halk sağlığı sorunu oluşturmaktadır (WHO, 2002). Şiddet davranışı, yapısı ve sonuçları göz önünde bulundurulduğunda, çok yönlü ele alınmayı gerektirir. Öfke, temel evrensel duygulardan biridir. Şiddet içeren pek çok olayda esaslı oluşturan güdüleyici olarak karşımıza çıkmaktadır. Öfkenin ifade edilmesi, aslında bir yanıttır. Ancak ifade edilme biçimine göre, sonuçları vahim ve ağır olabilir. Dürtüsellik, yine evrenseldir ve önemli bir kişilik özelliği olarak karşımıza çıkmaktadır. Normal ya da patolojik bireylerin hepsinde, davranışın önemli bir belirleyicisidir. Bu araştırmada, yukarıdaki üç kavramın ilişkisinin incelenmesi ve birbirleri arasında aracılık etkisi olup olmadığına bakılması planlanmıştır.

Şiddet

Şiddet davranışı, insanlık tarihinin başından beri olagelen, toplum ruh sağlığını ve bireyleri sonuçları bakımından oldukça olumsuz etkileyen, sosyal, kültürel, biyolojik, psikolojik ve adli başta olmak üzere, birden fazla açıdan ele alınması ve incelenmesi gereken bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Şiddet söz konusu olduğunda, adli istatistiklere ve medyaya yansıyandan çok daha fazlasının olduğu bir gerçektir. Özellikle sözel şiddetin rapor edilmesi, hatta bazen mağdur tarafından ayırt edilmesi bile mümkün olmayabilir. Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) (2002), şiddeti, bireyin kendisine, başkasına, belirli bir topluluk veya gruba yönelik yaralama, ölüm, fiziksel zarar, bazı gelişim bozuklukları veya yoksunluk ile sonuçlanabilen, tehdit ya da fiziksel zor kullanma olarak tanımlamıştır. DSÖ, şiddet tiplerini 3'e ayırmaktadır:

1. Bireyin kendisine yönelik şiddet
 - 1.1. İntihar davranışı
 - 1.2. Bireyin kendine yönelik kötüye kullanım davranışları (kendini yaralama gibi)
2. Kişilerarası şiddet
 - 2.1. Aile ve yakın ilişkideki eş (kendi içinde çocuk, eş ve yaşlı olarak ayrılır)
 - 2.2. Topluluk şiddeti (kendi içinde tanıdık ve yabancı olarak ayrılır)
3. Toplu (kolektif) şiddet

- 3.1. Sosyal
- 3.2. Politik
- 3.3. Ekonomik

DSÖ (2002) raporunda şiddet hareketlerinin doğasında dört özellik belirlemiştir. *Fiziksel, cinsel, psikolojik, yoksun bırakma* ya da *yok sayma*. Şiddetin sınıflandırmasını daha ayrıntılı ele alan yazarlar bulunmaktadır (Ünsal, 1996; Gümüş, 2006). Bu araştırmanın konusu olan fiziksel ve sözel şiddet aşağıdaki gibi tanımlanmıştır.

Fiziksel şiddet; yumruklama, tokat atma, vurma, ısırma, çimdikleme, tekmeleme, saç çekme, itip kakma, yakma, boğazını sıkma, bir aletle vurma gibi eylemlerle ortaya çıkan ve uygulanan, kişide fiziksel ve ruhsal hasara yol açan bir şiddet türüdür ve insanların bedensel bütünlüğüne karşı dışarıdan yöneltilen, sert ve acı verici bir edimdir.

Sözel şiddet; yıkıcı eleştiri, bağırma, alay etme, suçlama ve isim takma gibi davranışlarla ortaya çıkan, uygulanan bireyde psikolojik hasar ve/veya yıkıma yol açan bir şiddet türüdür.

Dürtüsellik

Buss ve Plomin'e (1975) göre dürtüsellik, çok yönlü bir mizaci özelliktir ve bir davranışın icrasını geciktirebilme yetisidir. Newman ve arkadaşları, dürtüsel tepkinin 3 ayrı yolağı olduğunu söylediler. *Normal dürtüsellik, kaygılı dürtüsellik* ve *psikopatik dürtüsellik*. Dickman (1990), dürtüsellığı, işlevsel ve işlevsel olmayan olarak ayırtmıştır (Akt. Whiteside ve Lynam, 2001).

Whiteside ve Lyman'a (2001) göre dürtüsellik, davranışın önemli bir belirleyeni olan psikolojik bir yapıdır ve kişiliğin majör sistemlerinde öyle ya da böyle ortaya çıkar. Yargıç ve arkadaşlarına (2011) göre, normal ve patolojik kişilik yapılarıyla, çeşitli psikiyatrik bozukluklarda anahtar role sahip bir özelliktir.

Daruna ve Barnes'a (1993) göre dürtüsellik, genelde uyumlu olmayan (maladaptif) davranışlar için kullanılan bir terimdir. Dürtüsellığın yansımalarıyla ilgili davranışsal evrensel düşünce, çoğunlukla istenmeyen sonuçları olan anlatımda zayıflık, erken-vakitsiz kendini ifade, yersiz risk

alma ya da durumla uygunsuz hareketleri kapsamaktadır. Böyle hareketler olumlu çıktılara sahip olduklarında, dürtüsellüğün bir işareti olarak değil, cesurluğun, çabukluğun, spontanlığın, yürekliliğin veya alışılmadıklığın göstergeleri olarak değerlendirme eğilimi vardır (Akt. Evenden, 1999).

Dürtüsellığı, Hare (1980) psikopatiye, Kennedy ve Grubin (1990) ve Kirby, Petry ve Bickel (1999) madde kullanımına, Eysenck ve McGurk (1980) ve Thornton (1985) antisosyal davranışa, Barratt (1994) ve Cherek, Lane, Dougherty, Moeller ve White (2000) şiddete dahil etmişlerdir (Akt. Edwards, 2006).

Whiteside ve Lynam (2001), kendilerinden önceki teorileri ve ölçekleri inceleyerek 4 faktörlü UPPS modelini oluşturdu. UPPS (U = Urgency, P = Lack of Perseverance, P = Lack of Premeditation, S = Sensation Seeking) modeline göre belirlenen dürtüsellüğün 4 yüzü şöyledir: 1) *Sıkışıklık*: Stres ve negatif duygulanım karşısında sıkıntıdan kurtulmak için dürtüsel davranışa eğilim. 2) *Sebatsızlık*: Sıkıcı ya da zor görevlere odaklanmayı sürdürmede zorluk. 3) *Tasarlama eksikliği*: Olası uzun vadeli sonuçları uygun şekilde hesap etmeden düşüncesizce davranma. 4) *Heyecan arayışı*: Riskli, heyecan verici ve tehlikeli deneyimlerden hoşlanma ve bunları arama. Whiteside ve Lynam'a (2001) göre dürtüsellik kavramı, yukarıdaki 4 yüzü kapsayan bir şemsiye terimdir.

Dürtüsellikte cinsiyet farklılığı üzerine bir meta analiz çalışması yapan Cross ve arkadaşları (2011), Pratt ve Cullen'in (2000), toplam 49.727 katılımcı ile yaptığı 21 deneysel çalışmada suç davranışındaki düşük kendilik kontrolü için etki boyutuna ($d=.41$) bakarak dürtüsellüğün suçun en güçlü bağlantılarından biri kademesinde olduğunu belirtmişlerdir.

Öfke

Öfke, hoş olmayan bir duygu ve öznel olarak yüksek uyarılmışlık ve huzursuzlukla deneyimlenen içsel oluşumdur (Novaco, 1994, s:32). Evrenseldir. İfade edilme biçimi ve yol açtığı sonuçlar bakımından, deneyimleyeni de maruz kalanı da etkileyen, olumsuz bir duygudur. Novaco'ya (1976) göre öfke, davranış üzerinde uyumlu ya da uyumlu olmayan etkileri olabilen bir duygudur. Pek çok kuramcı, öfkenin engellenme/hayal kırıklığı ve rahatsızlık ile şiddetli öfke arasında geniş bir yelpazede olduğu konusunda hemfikirdir. Dutton ve arkadaşları,

hissedilenleri *öfke altı* (engellenme, rahatsızlık, huzursuzluk) ve *öfke* olarak ayırmışlardır (Akt. Potegal vd., 2010, s:5). Öfke yaşantısının, fizyolojik, psikolojik ve sosyolojik bileşenleri vardır. Öfkenin ifade edilmesi, o anki şartlara, insanların biyolojik özelliklerine, içinde buldukları psikolojik, duygusal duruma, mizaca, kültüre, yaşa ve cinsiyete göre farklılıklar gösterir. Öfke, duygu kuramcılarına ve pek çok araştırmacıya konu olmuştur (James,1884; Lange,1885; Cannon-Bard, 1927,1929; MacLean, 1970; Spielberger, 1983; Mikulincer, 1998; Deffenbacher ve ark.,1996; Novaco, 2000; Digiuseppe ve Tafrate, 2001; Akt. Dalgleish vd., 2009).

Howells ve arkadaşları (2005), öfkenin, saldırganlık ve şiddet suçu için gerekli ve yeterli şart olmadığını belirtmişlerdir. Yine de toplamda bakıldığında, cezaevinde bulunanların normal popülasyondaki insanlara göre daha yüksek öfke puanlarına sahip oldukları (Akt. Howells, 2005; Spielberger, 1991) ve şiddet suçlularının, şiddet suçu olmayan suçlulara göre daha yüksek öfke puanlarına sahip oldukları görülmektedir.

Buss ve Perry (1992), öfke, düşmanlık, sözel saldırganlık ve fiziksel saldırganlık kavramlarını ayırt etmişlerdir. Fiziksel ve sözel saldırganlığı davranışın, başkalarını incitme ve zarar vermenin dahil olduğu araçsal ya da motor bileşeni, öfkeyi davranışın afektif bileşeni (fizyolojik uyarılma ve saldırganlık için hazırlık) ve düşmanlığı davranışın bilişsel bileşeni (kötü niyet hissi ve adaletsizlik) olarak tanımlamışlardır (Akt. Wang ve Diamond, 1999).

Durumsal Öfke, Sürekli Öfke

Spielberger (1988), durumsal öfkeyi, can sıkıntısı veya rahatsızlıktan yoğun bir öfke ve hiddete kadar öznel olarak hissedilebilen çeşitlilikte bir duygusal durum olarak tanımlamıştır. Sürekli öfke ise durumsal öfkeye göre, sıklık, süre ve yoğunluk bakımından sağlam (stabil) bireysel farklılıkları içermektedir (Akt. Wilkowski ve Robinson, 2008; Deffenbacher, 1992; Spielberger, 1988).

Amaç

Bu araştırmanın amacı, yetişkin popülasyonda *fiziksel ve sözel şiddet davranışı* ile *öfke düzeyi ve dürtüsellik* arasındaki ilişkiyi inceleyerek, öfkenin aracılık etkisine bakmaktır.

Araştırmanın Hipotezleri:

1. Dürtüsellik öfkeyi, öfke, şiddet davranışını etkiler.
2. Öfke, dürtüsellik ve şiddet davranışı arasında aracılık etkisi yapar.

Yöntem

Bu araştırmanın örneklemini, yetişkin (18-75 yaş arasında), farklı eğitim seviyelerinden, 285'i kadın ve 285'i erkek olmak üzere toplam 570 kişiden oluşmaktadır. Örneklem grubu, rastgele ve normal popülasyonun her eğitim, yaş ve sosyal çevresinden seçilmiş ve araştırmaya gönüllülük esasına göre katılım göstermiştir.

Verilerin Analizi

Verilerin analizinde SPSS-versiyon 20 programı kullanılmıştır. Bağımsız Gruplar T-Testi, ANOVA, LSD Post Hoc ve Pearson Korelasyon Analizi ve hipotezlerin test edilmesi için AMOS 20.0 Yapısal Eşitlik Modeli uygulanmıştır.

Materyal

Demografik Anket: Araştırmadaki katılımcıların demografik-kişisel bilgilerinin elde etmek amacıyla oluşturulmuş, 10 maddelik bir ankettir.

Sürekli Öfke-Öfke İfade Tarzı Ölçeği (SÖÖTÖ): Sürekli Öfke-Öfke İfade Tarzı Ölçeği (SÖÖTÖ), 1983'te Spielberg ve arkadaşları tarafından öğrencilerin öfke ifade tarzlarını belirlemek amacıyla geliştirilmiştir. Orijinal adı State-Trait Anger Expression Inventory (STAEI) dir. Ergen ve yetişkinlere uygulanabilen, 34 maddelik 4'lü likert, kendini değerlendirme tipi bir ölçektir. Ölçeğin Türkçe'ye uyarlanması, geçerlik ve güvenirlik çalışmaları, Özer tarafından 1994'te yapılmıştır.

Bu araştırmada kullanılan SÖÖTÖ toplam 34 maddedir ve Sürekli Öfke (ilk 10 madde) ve Öfke İfade Tarzı (24 madde) bölümlerinden oluşmaktadır. Hiç=1, biraz=2, oldukça=3 ve tümüyle=4 puan olarak değerlendirilir. Sürekli öfke, kişinin genelde ne derece öfke yaşadığını ifade etmektedir. Öfke İfade Tarzı Ölçeği, öfke içe vurumu, öfke dışı vurumu ve öfke kontrolü olmak üzere üç alt ölçekten oluşmaktadır. Orijinal ölçeğin Cronbach Alfa değeri .77 ile .88 arasındadır. Yapılan standardizasyon çalışmasında cronbach alfa değerleri "öfke kontrolü" boyutu için .84;

“öfke dışı vurumu” boyutu için .78 ve “öfke içe vurumu” boyutu için .62 olarak bulunmuştur (Özer, 1994).

Dürtüsel Davranış Ölçeği (UPPS): Dürtüsel davranışı ölçmek üzere Whiteside ve Lynam tarafından 2001 yılında geliştirilmiştir. Whiteside ve Lynam’ın belirlediği dürtüsellik 4 yüzü, geliştirdikleri ölçekte dürtüsel davranış ölçeğinin 4 alt ölçeğini oluşturmaktadır: 1) *sıkışıklık*, 2) *tasarlama eksikliği*, 3) *sebatsızlık*, 4) *heyecan arayışı*.

Ölçeğin Türkiye uyarlaması, Yargıç ve arkadaşları tarafından 2011 yılında yapılmıştır. 45 maddelik, 4 alt ölçekli, 4’lü likert (bana hiç uymuyor=1, bana biraz uyuyor=2, bana oldukça uyuyor=3, bana çok uyuyor=4) , kendini değerlendirme tipi bir ölçektir.

Uyarlama çalışmasında katılımcıların sosyo-demografik verileri tanımlayıcı istatistiklerle hesaplanmış, karşılaştırmalı analizlerde bağımsız gruplarda iki ortalama arası önemlilik testi ve iki oran arası farkın önemlilik testi uygulanmış, ölçeğin yapı geçerliliği için faktör analizi yapılmıştır. Verilerin faktör analizi için uygunluğu Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) katsayısı ve Bartlett Küresellik Testi ile incelenmiş, test-tekrar test güvenilirliği Pearson korelasyon analizi ile hesaplanmıştır. UPPS Dürtüsel Davranış Ölçeğinin eş zamanlı geçerliliği için Sürekli Öfke ve Öfkeyi İfade Tarzı Ölçeği alınmış ve Pearson korelasyon analizi ve ölçek iç tutarlılığı için Cronbach Alfa iç tutarlılık analizi uygulanmıştır. UPPS puanlarıyla öfke ölçeklerinin ilişkisini irdelemek amacıyla korelasyon analizi yapılmıştır.

UPPS’nin alt ölçekleri arasındaki farklılıklar Friedman testi kullanılarak hesaplanmış ve alt ölçekler arasında korelasyon testi yapılmıştır. Tüm testlerde istatistiksel anlamlılık değeri 0.05 ve altı olarak belirlenmiş; sonuçlar %95 güvenilirlik düzeyinde iki yönlü olarak değerlendirilmiştir.

Test-tekrar test güvenilirliği hesaplanmış ve iç tutarlılık UPPS Dürtüsel Davranış Ölçeğinin Türkçe formunun güvenilirliği iç tutarlılık Cronbach Alfa katsayısı 0.845 olarak bulunmuştur. Alt ölçeklere ait Cronbach Alfa katsayıları tasarlama eksikliği için 0.856, sıkışıklık için 0.802, heyecan arayışı için 0.858 ve sebatsızlık için 0.800 olarak hesaplanmıştır. Tekrar test iki hafta sonra uygulanmış, Cronbach Alfa katsayısı 0.805 bulunmuştur.

Test-tekrar test tutarlılığı için iki testin toplam ve alt ölçekleri arasındaki korelasyona bakılmış, $p < 0.01$ anlamlılık düzeyinde hem toplam puanlar için ($r=0.79$), hem alt ölçekler için yüksek ilişki bulunmuştur ($r=0.74-0.85$). Test tekrar-test güvenilirliği için iki testin toplam ve alt ölçek puan ortalamaları *bağımlı örneklem t testi* ile karşılaştırılmış ve istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmamıştır.

UPPS Dürtüsel Davranış Ölçeğinin Türkçe formunun alt ölçeklerinin birbirleri arasında yapılan korelasyon testi sonucunda tasarlama eksikliği ile sıkışıklık arasında ters, fakat düşük bir ilişki çıktığı ($r=-0,229$, $p < 0,05$), tasarlama eksikliği arttıkça sıkışıklığın azaldığı bulunmuştur. Tasarlama eksikliği ile sebatsızlık arasında doğrusal bir ilişki olduğu bulunmuştur ($r=0,399$, $p < 0,001$). Tasarlama eksikliği arttıkça sebatsızlık da artmaktadır. Sebatsızlık ile heyecan arayışı arasında anlamlı bir ilişki vardır ($r=0,292$, $p < 0,05$). Sebatsızlık arttıkça heyecan arayışının da arttığı görülmüştür.

Sonuç olarak, Yargıç ve arkadaşları (2011) bulguları sonucunda, UPPS Dürtüsel Davranış Ölçeğinin Türkçe formunun iyi bir geçerliği olduğunu ve dürtüsellikle ilgili özellikleri taramada başarılı olduğunu belirtmişlerdir.

Fiziksel Sözel Şiddet Davranışı Anketi (ANKET: 28 maddeden oluşan, katılımcıların fiziksel ve sözel şiddet davranışı gösterip göstermediklerini belirlemek amacı ile araştırmacı tarafından oluşturulmuş bir ankettir.

Bu anket, standardizasyonu yapılmış bir ölçek değildir. 20 madde içinde, örnekleme oluşturan katılımcıların 18 yaşından önce ve 18 yaşından sonra diye ayrılmak üzere, göstermeleri muhtemel çeşitli fiziksel ve sözel şiddet davranışlarını kapsamaktadır. Anketin son 8 maddesi, katılımcıların, eğer fiziksel ve/veya sözel şiddet davranışı gösterdilerse, bu davranışla ilgili olarak hukuki bir sonuç yaşayıp yaşamadıklarını değerlendirmek üzere konulmuştur.

Katılımcılar anketi *evet* ve *hayır* şeklinde cevaplamışlardır. Ankette $evet=1$, $hayır=0$ şeklinde puanlanmıştır.

Bulgular

Demografik Bulgular

Araştırmaya, 285 kadın ve 285 erkek olmak üzere toplam 570 kişi katılmıştır. Katılımcıların yaş ortalaması $32,7 \pm 9,15$ (kadın katılımcıların yaş ortalaması $31,6 \pm 8,56$ ve erkek katılımcıların yaş ortalaması $33,8 \pm 9,59$) olarak bulunmuştur. 26-35 yaş aralığı hem erkek ve hem kadın katılımcılar için en büyük yüzdelik dilimi oluşturmuştur.

Eğitim durumunda, her iki cinsiyet içinde en büyük yüzdelik dilimi üniversite eğitimi alanlar oluşturmuştur. Katılımcıların %7,5'inin (N=43) eğitim seviyesinin ilkökul düzeyinde (erkek %10,2, N=29 ve kadın % 4,9, N=14); % 6,7 (N=38)'sinin ortaokul düzeyinde (erkek %9,5, N=27 ve kadın %6,7, N=11); %22,6 (N=129)'sının lise düzeyinde (erkek %30,2, N=86 ve kadın %15,1, N=43); % 62,6 (N=357)'sının üniversite düzeyinde (erkek %49,5, N=141 ve kadın %75,8, N=216) eğitim aldıkları görülmüştür. 3 kişi (2 erkek, 1 kadın) eğitim durumlarını belirtmemiştir.

Medeni duruma bakıldığında, katılımcıların çoğunluğunu evli olanların (%49,6) oluşturduğu görülmüştür. Katılımcıların %47,4 (N=270)'ü bekâr (erkek% 43,5, N=124 ve kadın %51,2, N=146); % 49,6 (N=283)'sı evli (erkek % 54,4, N=155 ve kadın %44,9 N=128); %3 (N=17)'ü dul olduğunu belirtmiştir.

Gelir durumuna göre, 4000 TL ve üstü aylık gelir belirtenlerin en yüksek yüzdeye sahip olduğu görülmüştür (%33,7 ve N=192). Bundan sonraki en fazla oran, gelirini 1001-2000 TL arasında belirtenler olmuştur (%22,5 ve N=128). Katılımcıların içinde gelir durumunu belirtmeyenlerin oranı %1,6 (N=9)'dır.

Katılımcıların daha önce bir suçta karışıp karışmadıklarının sorgulandığı soruya tüm katılımcılar içinde *evet* diyenlerin oranı % 2,1 (N=12) olarak bulunmuştur. Cinsiyete göre, daha önce bir suçta karıştığını belirtenlerin %3,5 (N=10)' ini erkekler ve %0,7 (N=2)'sini kadınlar oluşturmaktadır. Tüm katılımcılar içinde *hayır* diyenlerin oranı %97,9 (N=558)'dur. Haklarında yargılama sonucu verilmiş bir hüküm olanlar, hepsi erkek, % 0,9 (N=5) olarak bulunmuştur.

Tablo 1: Fiziksel ve Sözel Şiddet Davranışının Cinsiyete Göre Dağılımı

	Cinsiyet	Ortalama	SS	Ortalama Farkı	t (df=568)
(1) Sözel şiddet <18	erkek	1.42	1.54	0.55	4.83**
	kadın	0.87	1.14		
(1) Sözel şiddet >18	erkek	0.84	1.14	0.21	2.45**
	kadın	0.62	0.90		
(1) Fiziksel şiddet <18	erkek	0.58	0.91	0.27	4.09**
	kadın	0.31	0.67		
(1) Fiziksel şiddet >18	erkek	0.27	0.72	0.19	3.80**
	kadın	0.09	0.41		
(2) Hukuki sonuçlar	erkek	0.11	0.57	0.08	2.36**
	kadın	0.03	0.30		

**p < 0.01 N = 285

(1) : Fiziksel ve sözel şiddet, 18 yaş öncesi ve sonrası ortalamaları her biri 5 soru üzerinden hesaplanmıştır.

(2) : Hukuki sonuçlar için ortalama toplam 8 soru üzerinden hesaplanmıştır.

Analiz için Bağımsız Gruplar t-Testi uygulanmış ve sonuçların istatistiksel olarak anlamlı çıktığı görülmüştür. Erkeklerin kadınlara göre (hem 18 yaşından önce ve hem 18 yaşından sonra) daha fazla fiziksel ve sözel şiddet davranışı gösterdiği görülmüştür. Benzer şekilde hukuki sonuçlar da erkeklerde kadınlara oranla istatistiksel olarak anlamlı düzeyde daha yüksektir.

Tablo 2: Fiziksel ve Sözel Şiddet Davranışı ile Öfke Düzeyi (SÖÖTÖ) Arasındaki İlişki

	Sürekli Öfke	Öfke Kontrolü	Öfke Dışa	Öfke İçe
Sözel şiddet <18	.273** .000	-.118** .005	.245** .000	.128** .002
Sözel şiddet >18	.437** .000	-.265** .000	.446** .000	.216** .000
Fiziksel şiddet <18	.294** .000	-.185** .000	.264** .000	.135** .001
Fiziksel şiddet >18	.388** .000	-.210** .000	.309** .000	.149** .000
Hukuki sonuçlar	.242** .000	-.206** .000	.229** .000	.118** .005

** p < 0.01 N = 570

Fiziksel ve sözel şiddet davranışının öfke alt boyutları ile ilişkisine göre, 18 yaş öncesi-sonrası fiziksel ve sözel şiddet davranışı ve hukuki sonuçlar ile SÖÖTÖ'nin, sürekli öfke, öfke dışavurumu ve öfke içe vurumu alt ölçekleri arasında istatistiksel olarak pozitif yönde ve yüksek düzeyde ilişki bulunmuştur. Sürekli öfke, öfke dışa vurumu ve öfke içe vurumu puanları arttıkça şiddet davranışı ve hukuki sonuçlar artmakta, öfke kontrolü alt ölçeğinin puanları arttıkça fiziksel ve sözel şiddet davranışı anlamlı olarak düşmektedir.

Tablo 3: Fiziksel ve Sözel Şiddet Davranışı ile Dürtüsellik (UPPS) Arasındaki İlişki

	Tasarlama Eksikliği	Sıkışıklık	Heyecan Arama	Sebatsızlık
Sözel şiddet <18	-.126** .003	.228** .000	.187** .000	.031 .456
Sözel şiddet >18	-.190** .000	.283** .000	.115** .006	.017 .685
Fiziksel şiddet <18	-.172** .000	.245** .000	.165** .000	-.025 .559
Fiziksel şiddet >18	-.128** .002	.264** .000	.122** .004	.067 .111
Hukuki sonuçlar	-.091* .029	.225** .000	.012 .768	-.032 .443

** p < 0.01 *p < 0.05 N = 570

Fiziksel ve sözel şiddet davranışı ile dürtüsellik ölçeğinin alt ölçekleri arasındaki ilişkiye bakıldığında, 18 yaş öncesi ve sonrası fiziksel ve sözel şiddet davranışı ile sıkışıklık ve heyecan arama alt ölçeği arasında istatistiksel olarak pozitif yönde ve yüksek düzeyde, tasarlama eksikliği alt ölçeği ile negatif yönde ve yüksek düzeyde anlamlı ilişki bulunmuştur. Sıkışıklık ve heyecan arama alt ölçeği puanları arttıkça, 18 yaş öncesi ve sonrası fiziksel ve sözel şiddet davranışı artmakta ve tasarlama eksikliği alt ölçeği puanları arttıkça 18 yaş öncesi ve sonrası fiziksel ve sözel şiddet davranışı azalmaktadır. Ayrıca yapılan analizde tasarlama eksikliği alt ölçeği ile hukuki sonuçlar arasında negatif yönde düşük düzeyde, sıkışıklık alt ölçeği ile hukuki sonuçlar arasında pozitif yönde yüksek düzeyde bir korelasyon gözlenmiştir.

Tablo 4: Öfke Düzeyi (SÖÖTÖ) ile Dürtüsellik (UPPS) Arasındaki İlişki

	Tasarlama Eksikliği	Sıkışıklık	Heyecan Arama	Sebatsızlık
Sürekli öfke	-.094*	.493**	.170**	.141**
	.026	.000	.000	.001
Öfke kontrolü	.327**	-.331**	.068	.155**
	.000	.000	.105	.000
Öfke dışı vurumu	-.126**	.476**	.218**	.046
	.003	.000	.000	.277
Öfke içe vurumu	.005	.359**	.093*	.073
	.909	.000	.027	.083

** p < 0.01* p < 0.05 N = 570

Sürekli öfke alt ölçeği ile sıkışıklık, heyecan arama ve sebatsızlık (yüksek düzeyde); öfke kontrolü alt ölçeği ile sebatsızlık ve tasarlama eksikliği, öfke dışı vurumu alt ölçeği ile sıkışıklık ve heyecan arama, öfke içe vurumu alt ölçeği ile sıkışıklık ve heyecan arama (yüksek düzeyde) alt ölçekleri arasında pozitif yönde, sürekli öfke alt ölçeği ile tasarlama alt ölçeği arasında negatif yönde ve düşük düzeyde, öfke kontrolü alt ölçeği ile sıkışıklık alt ölçeği, öfke dışı vurumu alt ölçeği ile tasarlama eksikliği alt ölçeği arasında negatif yönde ve yüksek düzeyde anlamlı istatistiksel ilişki tespit edilmiştir.

Demografik özelliklerden cinsiyet değişkeni ile öfke düzeyi Bağımsız Gruplar t-Testi ile ve yaş değişkeni ile öfke düzeyi korelasyon analizi ile test edilmiş ve hem yaş hem cinsiyet ile öfkenin hiçbir boyutu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki gözlenmemiştir. Yine cinsiyet ve yaşın dürtüsellik ile ilişkisine bakıldığında, cinsiyet ile dürtüsellik arasında anlamlı bir farklılaşma görülmezken, yaş ile dürtüsellik arasında anlamlı bir ilişki gözlenmemiştir. Yaş ile dürtüsellik arasında anlamlı düzeyde negatif bir korelasyon tespit edilmiştir ($r = -.209, p < 0.01$).

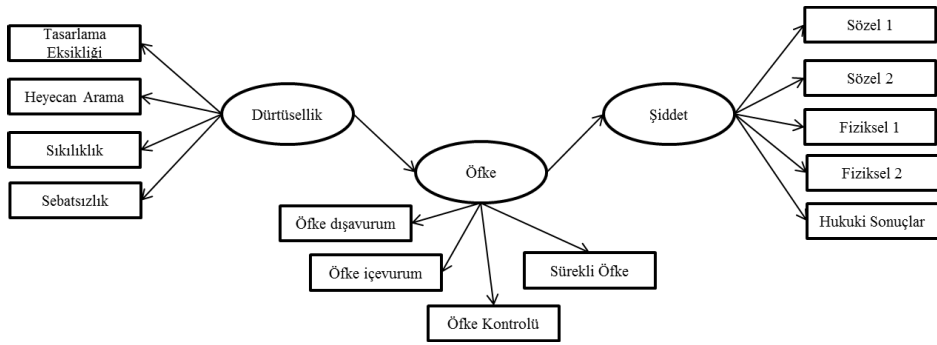
Hipotez Testi (AMOS)

Hipotezlerin test edilmesinde, ikinci nesil veri analiz tekniği olarak (Bagozzi ve Fornell, 1982), özellikle karmaşık modellerin testinde başarılı olduğu, birçok analizi bir defada yaptığı, incelenen modeldeki ilişkiler

ağına yönelik varsa yeni düzenlemeler tavsiye ettiği, aracılık (mediasyon) ve düzenleyicilik (moderasyon) etkilerini incelemeyi kolaylaştırdığı ve ölçüm hatalarını hesaba katıyor olması gibi nedenlerle (Anderson ve Gerbing, 1988), yapısal eşitlik modellemesi (AMOS 20.0) kullanılmıştır.

Veriler analize girmeden önce, daha önceki analizlerden elde edilen sonuçlara dayanarak aşağıdaki model oluşturulmuştur. Modele göre, dürtüsellik öfkeyi tetiklemekte, öfke davranışı da şiddete neden olmaktadır ve öfke, dürtüsellik ve fiziksel-sözel şiddet davranışı arasında aracılık etkisi yapmaktadır.

Model 1: *Dürtüsellüğün öfkeyi, öfkenin şiddeti etkilediği model (araştırma modeli) (bkz. Şekil 1)*

Şekil 1: *Tasarlanan Model*

Yapılan analize, bağımsız değişken olarak dürtüsellüğün dört boyutu, bağımlı değişken olarak şiddetin 5 boyutu ve aracı değişken olarak öfkenin 4 boyutu eklenmiştir. İlk analizler sonrasında dürtüsellüğün sebatsızlık boyutunun modelde etkili olmadığı görüldüğü için genel modelden çıkarılmıştır ($p > .05$).

Analizlerde öncelikle dürtüsellüğün şiddet üzerindeki etkisi, öfke üzerinden incelenmiştir. Yapılan analize göre dürtüsellüğün şiddet üzerinde pozitif bir etkisi olduğu görülmüştür, $\chi^2/DF=3.83$, GFI=.96, CFI=.93, TLI=.88, RMSEA=.07. Bu modeldeki tüm yollar istatistiksel olarak anlamlı çıkmıştır, $\chi^2/DF=3.83$, GFI=.96, CFI=.93, TLI=.88, RMSEA=.07. Daha sonra, dürtüsellikten öfkeye direkt bir yol çizilmiş ve modelin ne yönde

değiştğine bakılmıştır (Model 2). Sonuçların Model 1'e çok yakın çıktığı ve modeller arasındaki farkın ise anlamlı olmadığı görülmüştür ($\Delta\chi^2 = -.06$). Ancak dürtüsellikten şiddete çizilen yol istatistiksel olarak anlamlı kalmıştır ($\beta=.16, p<0.05$).

Yapılan analiz sonuçlarına göre hipotezlerin tümü doğrulanmıştır. Bu çerçevede, dürtüsellik öfkeyi tetiklemekte, öfke de şiddeti etkilemektedir. Diğer yandan öfkenin dürtüsellik ile şiddet arasında yarı aracılık etkisi gösterdiği de gözlemlenmiştir. Anlamlı çıkan son model (şekil 2) ve katsayıları (tablo 5) aşağıda gösterilmiştir.

Model 2: Öfkenin yarı aracılık ettiği model (bkz. Şekil 2)

Tablo 5: Aracılık Etkisi Sonuçları

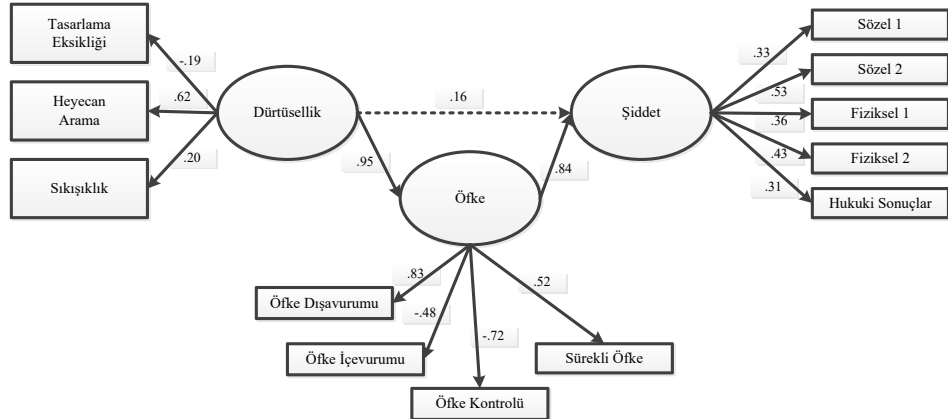
Model	χ^2	DF	χ^2/DF	GFI	CFI	TLI	RMSEA	$\Delta\chi^2$
Model 1	157.4	41	3.83	.96	.93	.88	.07	
Model 2	157.36	41	3.83	.96	.93	.90	.07	M1- M2 = -.06

GFI = Goodness-of-Fit Index (> ,90 ise iyi ilişki);

CFI = Comparative Fit Index (> ,90 ise iyi ilişki);

RMSEA = Root Mean Square Error of Approximation (< ,08 ise iyi ilişki);

TLI = Taker-Lewis Index (> ,90 ise iyi ilişki).

Şekil 2: Son Model

Tartışma ve Sonuç

Alandaki yazın incelendiğinde, şiddet davranışı ile ilgili olarak yapılan araştırmaların çoğunlukla özel gruplarla (aile içi kadın, hükümlüler, ergenler, üniversite öğrencileri, eşcinseller, psikiyatrik tanı almış hastalar gibi) ve şiddet davranışı oluşup, olumsuz hukuki sonuçlar yaşandıktan sonra (cezaevlerinde yürütülen araştırmalar) yürütüldüğü görülmüştür. Bu araştırma, cinsiyet ve özel bir grup belirtmeksizin normal popülasyondaki yetişkin insanlarla yapılmış ve şiddet davranışının öngörülebilmesi, engellenebilmesi çalışmalarında üzerinde durulması gereken konular hakkında bir görüş sunması planlanmıştır.

Araştırmanın önemli sonuçlarından biri öfkenin dürtüsellik ve fiziksel-sözel şiddet davranışı arasında yarı aracılık etkisi yaptığı bulgusudur. Öfkenin, başka değişkenlerle (bilişsel çarpıtmalar, otomatik düşünceler, öz denetim vb.) saldırgan davranış, suç davranışı, şiddet davranışı üzerinde aracılık etkisi olduğunu gösteren araştırmalar vardır. Araştırmanın, öfke kontrolü puanları düşük olanların şiddet davranışı göstermede yüksek puanlar aldığı bulgusu, aracılık etkisi de göz önünde bulundurulursa, öfke gibi evrensel ve hemen hemen her gün deneyimlenebilen bir duygunun yönetilmesinin, uygun ifade edilmesinin önemini bir kez daha ortaya çıkarmıştır.

Dürtüsellik, bireylerin hedefe yönelik uyumlu (adaptif) davranış üretmesini olumsuz yönde etkileyerek, şiddet davranışının oluşması ile ilgili anahtar bir rol oynamaktadır. Deneyimlenen dürtüsellik seviyesine göre bazen bozmaktadır. Daha çok, o anki hakim duygunun baskısından kurtulmaya yönelik, sonuçları düşünmeden davranmayı getirmektedir. Dürtüsellik bu yönünün öfkeyi kontrol etmekte zorluk çıkardığı düşünülmektedir. Bu araştırmada, dürtüsellik dört yüzü olan şemsiye bir terim olarak değerlendirilen UPPS Dürtüsellik Ölçeği kullanılarak şiddet davranışına yol açan alt boyutlar hakkında daha belirli sonuçlar alınmıştır. Bulgulara göre, dürtüsellik şiddet davranışının çıkmasında etkili olduğu görülen, tasarlama eksikliği, sıkışıklık ve heyecan arama boyutlarının, geliştirilecek öfke yönetimi modellerine eklenmesi uygundur.

Şiddet davranışını ele alan araştırmaların, çoklu disiplinlerin (psikoloji, psikiyatri, sosyoloji, davranış bilimi, nörobilimler gibi) işbirliği ile ve özel ya da normal gruplarla yürütülmesinin konunun çok yönlü anlaşılması için önemli olduğu düşünülmektedir.

Şiddet davranışı, tüm çeşitleri ve boyutlarıyla vahim sonuçları açısından, sadece ülkemizde değil dünyada da oldukça önemli bir halk sağlığı sorundur.

Türkiye’de ve dünyada şiddetin anlaşılması, öngörülmesi ve önlenmesi konularında yapılan araştırmaların, artan şiddet olaylarına ışık tutmak amacıyla arttığı görülmektedir. Şiddet olagelmıştır. Dönmezer (1996) şiddeti, kuralla zıtlaşan insana özgü eylem olarak niteler. Toplum önemli olumsuz sonuçlarla yüz yüze bırakan bir olgu olduğundan, şiddeti anlamak, önleme yolları geliştirmenin de ön koşulu gibi durmaktadır.

Kaynakça

Anderson, J.C., Gerbing, D.W. (1988) Structural Equation Modeling in Practice: A Review and Recommended Two-Step Approach, *Psychological Bulletin*, 103(3):411-423, <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.540.4887&rep=rep1&type=pdf> (30.07.2018).

Archer, J. (2004). Sex differences in aggression in real-world setting: A meta-analytic review. *Review of General Psychology*, 8, 291–322. <https://pdfs.semanticscholar.org/54db/f01139a9f1974e70ac30fcb42dad2350744d.pdf> (30.07.2018).

Bagozzi, R.P., Phillips, L.W. (1982), Representing and Testing Organizational Theories: A Holistic Construal, *Administrative Science Quarterly*, 27(3):459-489 https://www.researchgate.net/profile/Richard_Bagozzi/publication/268395514_Representing_and_Testing_Organizational_Theories_A_Holistic_Construal/links/57c8650e08aefc4af34ec6e6/Representing-and-Testing-Organizational-Theories-A-Holistic-Construal.pdf (30.07.2018).

Baker, M.T., Van Hasselt, V.B., Sellers, A.H (2008), Validation of the Novaco Anger Scale in an Incarcerated Offender Population, *Criminal Justice and Behavior* 35: 741. <http://cjb.sagepub.com/content/35/6/741.full.pdf+html> (18.04.2014).

Bellman, S.B. (2012), I Would Rather Be Happy Than Right: Consumer Impulsivity, Risky Decision Making, and Accountability, PhD Thesis, The University of Iowa, <http://search.proquest.com/pqdtglobal/docview/1030282472/fulltextPDF/1F9F66CAC49B40C6PQ/4?accountid=11637> (23.01.2014).

Berkowitz, L. (1989) Frustration-Aggression Hypothesis: Examination and Reformulation. *Psychological Bulletin*, 106(1), 59-73.

Buss, A. H., & Perry, M. P . (1992). The aggression questionnaire. *Journal of Personality and Social Psychology*, 63, 452-459. <https://pdfs.semanticscholar.org/c14f/74257e5eb8323bed87148b98163f1162726e.pdf> (30.07.2018).

Chapple, C.L., Johnson, K.A. (2007) Gender Differences in Impulsivity. *Youth Violence and Juvenile Justice*, 5: 221 <http://yvj.sagepub.com/content/5/3/221> (11.02.2013).

Corey, G. (2008) *Psikolojik Danışma, Psikoterapi Kuram ve Uygulamaları*, Ankara: 7. Baskı, Mentis Yayıncılık.

Cross, C.P., Copping, L.T., Campbell, A. (2011) Sex differences in impulsivity: A meta-analysis. *Psychological Bulletin*, 137:97-130. http://research-repository.st-andrews.ac.uk/bitstream/10023/2161/1/Cross2011PsychBullSexDifferences_WithAppendix1.pdf (10.04.2014).

Cyders, M.A. (2011) Impulsivity and the Sexes: Measurement and Structural Invariance of the UPPS-P Impulsive Behavior Scale. *Assessment* 20(1):86-97. <http://asm.sagepub.com/content/20/1/86.full.pdf+html> (10.05.2014)

Dalgleish, T. (2005) The Emotional Brain. *Nature Reviews Neuroscience*, 2005. 5:582-588 <http://people.uncw.edu/tothj/PSY595/Dalgleish-The%20Emotional%20Brain-NRN-2004.pdf> (03.01.2014)

Dalgleish, T., Dunn, B.D., Mobbs, D. (2009), Affective Neuroscience: Past, Present, and Future, *Emotion Review*, Vol. 1, No. 4 :355–368. https://pdfs.semanticscholar.org/3dbe/3d2217c4cf388fd7cca6054e04e05bb54f06.pdf?_ga=2.30058687.1225805460.1532984879-1630349785.1532631991 (18.04.2014).

Deffenbacher, J.L., Oetting E.R., DiGiuseppe R.A. (2002), Principles of Empirically Supported Interventions Applied to Anger Management *The Counseling Psychologist* (30): 262. <http://tcp.sagepub.com/content/30/2/262.full.pdf+html> (18.04.2014).

Digiuseppe, R., Tafrate, R.C. (2001) A Comprehensive Treatment Model for Anger Disorders, *Psychotherapy* 38(3) http://bursar.ccsu.edu/uploaded/departments/AcademicDepartments/Criminology__criminal_justice/Tafrate/Comprehensive_model.pdf (5.05.2013).

Dilbaz, N. (1999) Şiddet Riskinin Değerlendirilmesi ve Saldırgan Hastaya Yaklaşım, *Klinik Psikiyatri Dergisi*, <http://www.klinikpsikiyatri.org/files/journals/1/42.pdf> (22.03.2013).

Edwards, J.K. (2006) *Predicting Violence With Hostility And Impulsivity: A Moderational Approach*, Carbondale: Southern Illinois University.

Evenden, J. (1999) Impulsivity: A Discussion of Clinical and Experimental Findings, *Journal of Psychopharmacology* 13(2): 180-192 <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/10475725>. (05.12.2012).

Felson, R.B. (1996) Big People Hit Little People: Sex Differences in Physical Power and Interpersonal Violence, *Criminology*, 34: 433-452. <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1745-9125.1996.tb01214.x/abstract?deniedAccessCustomisedMessage=&userIsAuthenticated=false> (11.02.2013).

Gazda, G. M. (1995) *Human Relations Development*, Boston: Simon and Schuster Company.

Gölge, Z.B., Yavuz, M.F. (2007) Cinsel Saldırı Olgularının Suç Motivasyonun Göre Sınıflandırılması, *Adli Tıp Dergisi*, 21(2): 11-19. <http://www.journalagent.com/z4/vi.asp?pdire=adlitip&plng=tur&un=ADLITIP-36844&look4=#.Uy6fUreKD4Y> (03.04.2013).

Gustavson, N.A., (2009) *The Relationships Among Anger Treatment Readiness and Coping Skills, Forgiveness and Locus of Control*, Hofstra University. <http://search.proquest.com/pqdtglobal/docview/304895209/fulltextPDF/36553B77544B4B65PQ/1?accountid=11637> (05.12.2012).

Güleç, H., Topaloğlu, M., Ünsal, D., Altıntaş, M. (2012) Bir Kısır Döngü Olarak Şiddet, *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 4(1):112-137. <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/115096> (17.01.2014).

Gümüş, A. (2006) Şiddet Türleri, Toplumsal Bir Sorun Olarak Şiddet Sempozyumu, Ankara: Eğitim Sen Yayınları: s.13-38. [http://scholar.google.com.tr/scholar?hl=tr&q=%C5%9Fiddet+t%C3%BCrleri&btnG=&lr=\(04.04.2013\)](http://scholar.google.com.tr/scholar?hl=tr&q=%C5%9Fiddet+t%C3%BCrleri&btnG=&lr=(04.04.2013)).

Güzel Özdemir, P., Selvi, Y., Aydın, A. (2012) Dürtüsellik ve Tedavisi, *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar-Current Approaches in Psychiatry*, 4(3):293-314 http://www.cappsy.org/archives/vol4/no3/cap_04_18.pdf (05.12.2012).

Hariri, A.G. (2009) Psikiyatrideki Şiddet Hakkında Herşey: Bir Gözden Geçirme. *Counselling & Psychotherapy Journal*, 3(1-2):21-31. http://www.rchpjournal.com/rchpdergi/RCHP_NO_6_sayi_1_2_tr_2009.pdf#page=23 (23.03.2013).

Harris, M.B., Knight-Bohnhoff, K. (1996) Gender and Aggression I: Perceptions of Aggression. *Sex Roles*, 35:(1-2), <http://link.springer.com/article/10.1007/BF01548172> (11.04.2014)

Howells, K., Day, A., Williamson, P., Bubner, S., Jauncey, S., Parker, A., Heseltine, K. (2005) Brief Anger Management Programs With Offenders: Outcomes and Predictors of Change. *Journal of Forensic Psychiatry & Psychology*; 16(2): 296 – 311 <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.484.1928&rep=rep1&type=pdf> (30.07.2018)

James, M., Seager, J.A. (2006) Impulsivity and Schemas for a Hostile World : Postdictors of Violent Behaviour, *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 50:47, <http://ijo.sagepub.com/content/50/1/47> 03.04.2013.

Kaya, M. ve ark. (2004) Tıp Fakültesi Öğrencilerinde Boyun Eğici Davranışlar ve Şiddetle İlişkisi, *Anadolu Psikiyatri Dergisi*; 5:5-10, <http://lokman.cu.edu.tr/psikiyatri/derindex/apd/fulltext/2004/5.pdf> (04.04.2013).

Kayatekin, Z.E., Maner, F., Abay, E., Saygılı, S., Şener A.İ. (1991) Ruh Hastalarında Homisidal Saldırganlık, *Düşünen Adam*, 4(1):22-27 http://www.dusunenadamderg.com/tr/DergiPdf/DUSUNEN_ADAM_DERGİSİ_7c8e0931c07a4363aa1d8afd5f12e252.pdf (11.04.2014).

Kızmaz, Z. (2006) Şiddetin Sosyo-Kültürel Kaynakları Üzerine Sosyolojik Bir Yaklaşım, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 16(2):247-267, <http://web.firat.edu.tr/sosyalbil/dergi/arsiv/cilt16/sayi2/247-267.pdf> (11.04.2014).

Komarovskaya, I., Booker, A., Warren, L., Warren, J. (2007) The Role of Impulsivity in Antisocial and Violent Behavior and Personality Disorders Among Incarcerated Women, *Criminal Justice and Behavior* 34: 14-99 http://ce-classes.com/exam_format/95b1a6928ed783f5c3bd27ecdfc6e002.pdf (05.12.2012).

Körükçü, Ö., Öztunalı Kayır, G., Kukulu, K. (2012) Kadına Yönelik Şiddetin Sonlanmasında Erkek İşbirliği, *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 4(3):396-413 <http://www.scopemed.org/fulltextpdf.php?mno=17887> (11.04.2014).

Lazarus, R.S. (1991) *Emotion&Adaptation*, Oxford: Oxford University Press

Lengel, G.J., Impulsivity and Nonsuicidal Self-Injury: Examining The Role of Affect Manipulation, Oklahoma State University, Master Thesis, 2013 <https://slideheaven.com/impulsivity-and-nonsuicidal-self-injury-examining-the-role-of-affect-manipulatio.html> (23.01.2014).

Lerner, H. (1996) *Öfke Dansı*, Çev: S. Gül, İstanbul: Varlık Yayınları.

Lindqvist, K.J. (2005) Hot Spur or Tranquil?: The adaptation of pschometric anger assessment instruments and their evaluation and application on violent and nonviolent samples in Sweden, <http://scholar.google.com.tr/scholar?hl=tr&q=Lindqvist+K+J%2C+Daderman+M+A+and+Hellstr%C3%B6m+A.+Internal+reliability+and+construct&btnG=&lr=#> erişim tarihi: 10.05.2013.

Lindqvist, K.J., Daderman M.A., Hellström, A. (2005) Internal Reliability and Construct Validity of the Novaco Anger Scale-1998-S in a Sample of Violent Prison Inmates in Sweden. *Psychology, Crime & Law*, 11(2): 223-237 <http://www.diva-portal.org/smash/record.jsf?pid=diva2%3A193704&dswid=5649> (10.02.2013).

Logan, G.D., Schachar, R.J., Tannock, R. (1997) Impulsivity and Inhibitory Control, *Psychological Science*, 8: 60, <http://pss.sagepub.com/> erişim tarihi: 05.12.2012.

Lundeberg, K., Stith, S.M., Penn, C.E., Ward, D.B. (2004) A Comparison of Nonviolent, Psychologically Violent, and Physically Violent Male College Daters, *Journal of Interpersonal Violence* 19:1191, <https://krex.k-state.edu/dspace/bitstream/handle/2097/14834/Stith+JInterpersViol+2004.pdf?sequence=3> (05.12.2012).

McDermott, R. (2002) Recent Advances in Neuroscience and Their Implications for Political Science: Toward a Theory of Emotional Rationality 1 <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.202.295&rep=rep1&type=pdf> (30.03.2014).

Miller, J.D., Zeichner, A., Wilson, L.F. (2012) Personality Correlates of Aggression: Evidence From Measures of the Five-Factor Model, UPPS Model of Impulsivity, and BIS/BAS, *Journal of Interpersonal Violence*, 27(14) 2903-2919 <http://jiv.sagepub.com/content/27/14/2903.full.pdf+html> (05.12.2012)

Mills, F.J., Kroner, G.D. (2003) Anger as a Predictor of Institutional Misconduct and Recidivism in a Sample of Violent Offenders, *Journal of Interpersonal Violence*. 18(3), 282-294 https://scholar.google.com.tr/scholar?hl=tr&as_sdt=0%2C5&q=Anger+as+a+Predictor+of+Institutional+Misconduct+and+Recidivism+in+a+Sample+of+Violent+Offenders%2C+&btnG= (19.03.2013).

Novaco, R. W (1976). The function and regulation of the arousal of anger. *American Journal of Psychiatry*, 133, 1124-1128. https://www.researchgate.net/profile/Raymond_Novaco/publication/22361669_The_function_and_regulation_of_the_arousal_of_anger/links/55ca9e6908aeb975674a5299/The-function-and-regulation-of-the-arousal-of-anger.pdf (30.07.2018).

Novaco, R. W. (1994). Anger as a risk factor for violence among the mentally disordered. In J. Monahan and H. J. Steadman (Eds.). *Violence and mental disorder* Chicago: University of Chicago Press. [https://books.google.com.tr/books?hl=tr&lr=&id=v4oSb2Na4nQC&oi=fnd&pg=PA21&dq=\(Novaco,+1994\)&ots=iP0IS6Fc2V&sig=uEJZ7V48IPng2oYp5HP08uVJ6sw&redir_esc=y#v=onepage&q=subjective&f=false](https://books.google.com.tr/books?hl=tr&lr=&id=v4oSb2Na4nQC&oi=fnd&pg=PA21&dq=(Novaco,+1994)&ots=iP0IS6Fc2V&sig=uEJZ7V48IPng2oYp5HP08uVJ6sw&redir_esc=y#v=onepage&q=subjective&f=false) (30.07.2018).

Öner, Ö. ve ark. (2013) Ergenlerin Bildirdiği Dürtüsellik Belirtileri ve Ruhsal Sorunlar: Epidemiyolojik Bir Çalışma, *Türk Psikiyatri Dergisi*, 24(1):35-43 <http://www.turkpsikiyatri.com/PDF/C24S1/05htrmg99.pdf>, (19.03.2013).

Özer, A., Özer, S. (2012) Durumsal-Sürekli Depresyon Ölçeği'nin Birleşen, Yapı ve Zamanda Geçerliği, *Psikoloji Çalışmaları Dergisi*, <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/99933>, (3.5.2013).

Özer, A.K. (1994) Sürekli Öfke (SL-Öfke) ve Öfke İfadesi Tarzı (Öfke-Tarz) Ölçekleri Ön Çalışması, *Türk Psikoloji Dergisi*, 9(31):26-35.

Özgür, G., Yörükoğlu, G., Baysan Arabacı L. (2011) Lise Öğrencilerinin Şiddet Algıları, Şiddet Eğilim Düzeyleri ve Etkileyen Faktörler, *Psikiyatri Hemşireliği Dergisi*, 2(2): 53-60 http://www.journalagent.com/phd/pdfs/PHD_2_2_53_60.pdf, (03. 04. 2013).

Pahlen, B., Lindman, R., Sarkola, T., Makisalo, H., Eriksson, P., C.J., (2002), An exploratory study on self-evaluated aggression and androgens in women, *Aggressive Behavior*, 28(4):273-282, <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1002/ab.80005> (30.07.2018).

Parrott, D.J., Zeichner, A. (2008) Determinants of Anger and Physical Aggression Based on Sexual Orientation: An Experimental Examination of Hypermasculinity and Exposure to Male Gender Role Violations, *Archives of Sexual Behaviour*, 37:891-901 https://www.researchgate.net/publication/232508108_Effects_of_Sexual_Prejudice_and_Anger_on_Physical_Aggression_Toward_Gay_and_Heterosexual_Men, (17.01.2014).

Patton , J.H., Stanford, M.S., Barratt, E.S. (1995) Factor Structure of the Barratt Impulsiveness Scale, *Journal of Clinical Psychology*, 51:768-774 <http://homepages.se.edu/cvonbergen/files/2013/01/Factor-Structure-of-the-Barratt-Impulsiveness-Scale.pdf>, (10. 05. 2014).

Potegal M., Stemmler, G., Spielberger, C. (Eds.) (2010) *International Handbook of Anger: Constituent and Concomitant Biological, Psychological and Social Processes*, Springer Books http://books.google.com.tr/books?id=Szbbn8AwEXQC&printsec=frontcover&dq=handbook+of+anger&hl=tr&sa=X&ei=_odjU9SHO7PG7Ab7wYH4CA&redir_esc=y#v=onepage&q=handbook%20of%20anger&f=false (30.07.2018)

Ramirez, J.M., Andreu, J.M. (2006) Aggression and Some Related Psychological Constructs (Anger, Hostility, and Impulsivity); some comments from a research Project, *Neuroscience Biobehavioral Review*, http://eprints.ucm.es/8425/2/Aggression_JMR_revised-1.pdf?origin=publication_detail (11.02.2013)

Soysal, A.Ş., Can, H., Kılıç, K.B. (2009) Üniversite Öğrencilerinde A Tipi Davranış Örüntüsü ile Öfke İfadesi Arasındaki İlişkinin Analizi ve Cinsiyetler Açısından Karşılaştırılması, *Klinik Psikiyatri*;12:61-67 https://www.journalagent.com/kpd/pdfs/KPD_12_2_61_67.pdf, (11.03.2013).

Steadman, H.J., Silver, E., Monahan, J., Appelbaum, P.S., Robbins, P.C., Mulvey, E.P., Grisso, T., Roth, L.H., Banks, S. (2000) A Classification Tree Approach to the Development of Actuarial Violence Risk Assessment Tools, *Law and Human Behavior*; Vol. 24, No. 1 http://cda.psych.uiuc.edu/statistical_learning_course/macarthur_articles/steadman_classification_tree.pdf (14.03.2013).

Swogger, M.T., Walsh, Z., Kosson, D.S. (2007) Domestic Violence and Psychopathic Traits:Distinguishing the Antisocial Batterer from Other Antisocial Offenders, *Aggressive Behaviour* Vol.33:1-8 https://www.researchgate.net/profile/Marc_Swogger/publication/6383332_Domestic_violence_and_psychopathic_traits_Distinguishing_the_antisocial_batterer_from_other_antisocial_offenders/links/59f4d2e6a6fdcc075ec4b933/Domestic-violence-and-psychopathic-traits-Distinguishing-the-antisocial-batterer-from-other-antisocial-offenders.pdf, (03.04.2014).

Taylor, J.L., Novaco, R.W. (2005) Anger Treatment for People with Developmental Disabilities: A Theory , Evidence and Manuel Based Approach, Wiley & Sons, Incorporated, John. s. 4 http://books.google.com.tr/books?id=mJudujdTZPQC&pg=PA247&dq=Treatment+of+anger+and+aggression+novaco&hl=tr&sa=X&ei=4sJjU8GqJK7B7Aac04DIAw&redir_esc=y#v=onepage&q=Treatment%20of%20anger%20and%20aggression%20novaco&f=false (14.03.2013) kitap sayfasını metin içine taşı

Tekin, Ü. (2011) Şiddet, Ankara: Orient Yayınları.

Vahip, I., Doğanavşargil, Ö. (2006) Aile İçi Fiziksel Şiddet ve Kadın Hastalarımız, *Türk Psikiyatri Dergisi*, 17(2):107-114, <http://www.turkpsikiyatri.com/c17s2/aileici.pdf>, (5.04.2013).

Wang, E.W., Diamond, P.M. (1999) Empirically Identifying Factors Related to Violence Risk in Corrections, *Behavioral Sciences and the Law* ,17: 377±389 <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1002/%28SICI%291099-0798%28199907/09%2917%3A3%3C377%3A%3AAID-BSL351%3E3.0.CO%3B2-M> (30.07.2018).

Whiteside, S.P., Lynam, D.R. (2001) The Five Factor Model and İmpulsivity: Using a Structural Model of Personality to Understand İmpulsivity, *Personality and Individual Differences*, 30 669-689, http://www.subjectpool.com/ed_teach/y4person/2_facets/refs/Lynam_2001_impulsivity_as_NEO_facets.pdf (21.04.2013).

Whiteside S.P., Lynam D.R., Miller J.D., Reynolds S.K. Validation of the UPPS impulsive behaviour scale: A four-factor model of impulsivity. *European Journal of Personality*. 2005;19(7):559–574. https://www.researchgate.net/publication/227644127_Validation_of_the_UPPS_impulsive_behavior_scale_A_four-factor_model_of_impulsivity (23.01.2014).

World report on violence and health, WHO, Geneva http://www.who.int/violence_injury_prevention/violence/world_report/en/summary_en.pdf 30.07.2018.

Wilkowski, B.M. (2012) Responding to Social Signals for Response Inhibition : A Psychological Process Underlying Trait Anger, *Social Psychological and Personality Science*, 3:72, <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.913.6963&rep=rep1&type=pdf> (29.07.2018).

Wilkowski, B.M., Robinson M.D. (2008) The Cognitive Basis of Trait Anger and Reactive Aggression: An Integrative Analysis. *Pers Soc Psychol Rev* 12:3 <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.1011.8202&rep=rep1&type=pdf>, (14.03.2013).

Yargıç, İ., Ersoy, E., Batmaz Oflaz, S. (2011) UPPS Dürtüsel Davranış Ölçeği ile Psikiyatri Hastalarında Dürtüsellik Ölçümü, *Klinik Psikofarmakoloji Bülteni*, 21(2):139-46, http://www.psikofarmakoloji.org/pdf/21_2_8.pdf (17.12.2012).

Yavuz, M.F., Dalkanat, N., Gölge, Z.B., Müderrisoğlu, S. (2006) Eşcinsel Erkelere Yönelik Fiziksel Şiddetin Değerlendirilmesi, *Adli Tıp Dergisi*, 20(2): 15-21 http://www.journalagent.com/adlitip/pdfs/ADLITIP_20_2_15_21.pdf (14.03.2013).

Yavuzer, Y., Karataş, Z. (2013) Ergenlerde Otomatik Düşünceler ile Fiziksel Saldırganlık Arasındaki İlişkide Öfkenin Aracı Rolü, *Türk Psikiyatri Dergisi*, 24(2): 117-123 <http://www.turkpsikiyatri.com/default.aspx?modul=turkceOzet&gFPrkMakale=890>, (20.04.2014).